

БІЛОЦВІТ ВЕСНЯНИЙ

Leucojum vernum L. (incl. *L. carpathicum* (Sims)

Sweet, *L. vernum* subsp. *carpathicum* (Sims)

A.E. Murray, *L. vernum* var. *carpathicum* Sims)

Родина Амарилісові — Amaryllidaceae

Природоохоронний статус виду

Неоцінений.

Наукове значення

Середньоєвропейський вид на сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Атлантична та Середня Європа, Середземномор'я (пн. Апеннінського п-ова). В Україні трапляється на Закарпатті, у Карпатах, Передкарпатті, Малому Поліссі, Пн. Поділлі та в Розточчі. Адм. регіони: Льв, Ів, Тр, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій

Переважає більшість популяцій нормального типу з повночленним лівостороннім віковим спектром і чисельністю особин від 50 до 500 екз. на м². Виділяються три групи варіантів вікових спектрів, які властиві для лісових, лучних і високогірних популяцій. Завдяки значній екологічній пластичності вид посідає стійке положення в широкому діапазоні еколого-ценотичних умов.

Причини зміни чисельності

Руйнування оселищ, осушувальна меліорація, викопування рослин для продажу разом з цибулинами.

Умови місцезростання

Поширений від рівнини до верхнього лісового поясу (від 100 до 1400 м н.р.м), на заболочених, щільних, щербенистих, з ознаками оглеювання ґрунтах. Має широку екологічну амплітуду: від відкритих лук (порядку *Molinietalia*) до широколистяних і хвойних лісів (кл. *Salicetea purpureae*, *Alnetea glutinosae*, *Querc-*

Fagetea, *Vaccinio-Piceetea*). Найпоширеніший у широколистяних лісах нижнього гірського поясу (Закарпаття) і заплавної вільхових, ясеневих-вільхових і дубових лісах (Передкарпаття та рівнинні території). Гігромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10–35 см заввишки з яйцеподібною цибулиною. Листки (3–5), лінійні, яскраво-зелені, шкірясті, блискучі. Два приквіткові листки зрослися в перетинчасте крило з двома кілями. Квітконіжки пониклі. Квіток на квітконосі 1–2 (рідко 3–4). Оцвітина широкодзвоникувата, шестичленна. Пелюстки білі з жовтою або зеленою плямою на верхівці. Плід — овално-тригранна коробочка. Цвіте у травні–липні,

плодоносить у липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ, ПЗ «Горгани», НПП Карпатському, «Синевир», «Сколівські Бескиди», Яворівському, Ужанському, РЛП «Равське Розточчя», «Верхнє-Дністровські Бескиди», «Надсянський», низці пам'яток природи, заказників, заповідних урочищ. Необхідно контролювати стан популяцій в окол. великих міст. Заборонено руйнування місцезростань, проведення осушувальної меліорації, викопування рослин та торгівлю ними.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у багатьох ботанічних садах і використовують в озелененні.

Господарське та комерційне значення

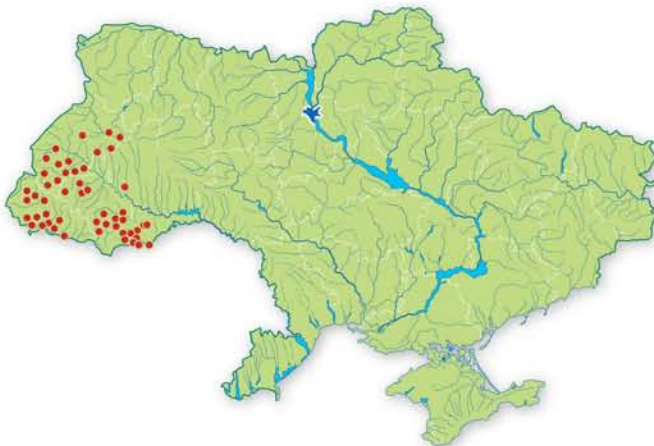
Декоративне, лікарське.

Основні джерела інформації

Каталог раритетного біорізноманіття..., 2002; Крічфалушій, Вайнагіт, Мандрик, Дашко, 1999; ЧКУ, 1996; Чорней, Буджак, Токарюк, 2000; Шумська, 1992.

Автори: І.І. Чорней, О.О.Кагало

Фото: М.М. Перегрим, Д.М. Іноземцева (вставка)

НАРЦИС ВУЗЬКОЛИСТИЙ

Narcissus angustifolius Curtis (*N. poëticus* L. subsp. *angustifolius* (Curtis) Asch. et Graebn., *N. poëticus* L. subsp. *radiiflorus* (Salisb.) Baker, *N. poëticus* L. subsp. *stellaris* Haw.)

Родина Амарилісові — Amaryllidaceae

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Наукове значення

Рідкісний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Високогірний європейський вид, диз'юнктивно поширений переважно в субальпійському поясі Сх. та Центральної Європи (переважно Карпати та Балкани: Албанія, Угорщина, Румунія та прилеглі території). В Україні у високогір'ї (Свидовець і Мармарош), у Закарпатському передгір'ї, на Закарпатській рівнині. Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій

У високогір'ї популяції більш численні (близько 15), у передгір'ї та на рівнині малочисленні (3). Найбільша популяція в урочищі Кіреші поблизу м. Хуст, «Долина нарцисів», яка займає понад 200 га, можливо, має штучне походження. У Європі це єдине масове місцезростання *N. angustifolius*. Популяції мають переважно повночленні вікові спектри, наявні ювенільні та іматурні рослини. Щільність 5–25 рослин на 1 м².

Причини зміни чисельності

Випас худоби та інші прояви господарської діяльності, у тому числі зривання на букети та викопування рослин для озеленення.

Умови місцезростання

У субальпійському поясі на висоті 1500–1800 м н.р.м., на схилах різної експозиції, переважно в лучних угрупованнях кл. *Mulgedio-Aconitetea*, рідше союзу *Potentillo-Nardion* (кл. *Calluno-Ulicetea*).

На рівнині («Долина нарцисів») лучні угруповання асоціації *Centauro-Narcissetum angustifolii* (кл. *Cynosurion cristati*, порядок *Arrhenatheretalia*, кл. *Molinio-Arrhenatheretea*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина. Цибулини багаторічні, видовжені, діаметром 2–3 см, вкриті численними лусками, покривні луски бурі. Стебла поодинокі, 20–30 см завдовжки, при основі з 2 чи 3(5) вузьколанцетними листками 20–35 см завдовжки та 5–8 мм завширшки. Квітконіжки при основі з широколанцетним глівчастим приквітковим листком. Оцвітина з циліндричною зеленкуватою трубкою та колесоподібним відгином з 6 еліптичних жовтувато-білих лопатей. Привіночок (коронка) жовтуватий, з гоф-

рованим яскравішим, іноді червонуватим, краєм. Плоди коробочки. Цвіте у високогір'ї у середині червня, на рівнині у першій половині травня, плодоносить, відповідно, у липні та червні. Розмноження насіннєве та вегетативне, дочірніми цибулинами з додаткових бруньок, що формуються на денці материнської цибулини.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у Карпатському БЗ. Доцільно встановити моніторинг за найбільш вразливими популяціями, зокрема, на Закарпатській рівнині у «Долині нарцисів». Заборонено викопування рослин, надмірне випасання, заліснення територій.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах.

Культивують у Карпатському БЗ.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, селекційне.

Основні джерела інформації

Заверуха, Андриєнко, Протопопова, 1983; Карпатські сторінки ЧКУ, 2002; Кричфалуший, Гендей, 1987; Кричфалуший, Комендар, 1990; Кричфалуший, Війнагій, Андрик, Дашко, 1999; Малиновський, Кричфалуший, 2002; ЧКУ, 1996; Чопик, 1976.

Автори: С.М. Зиман, О.В. Булах

Фото: Л.Я. Нагорна, Д.М. Іноземцева (вставка)

ОСІННИК ПІЗНЬОЦВІТОВИЙ, (ШТЕРНБЕРГІЯ ПІЗНЬОЦВІТОВА)

Sternbergia colchiciflora Waldst. et Kit.

Родина Амарилісові — Amaryllidaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Реліктовий середземноморський вид на пн. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Середня і Пд. Європа, Причорномор'я, Передкавказзя, Мала Азія. В Україні — Пн.-зх. Причорномор'я, Степовий, рідко Гірський Крим. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомі популяції поблизу с. Веселий Кут Арцизького р-ну, с. Холодна Балка Біляївського р-ну Одеської обл., окол. м. Одеси та Ізмаїлу, окол. мм. Керчі, Сак, Севастополя, Бахчисараю, Сімферополя, смт. Коктебель; мис Казантип, Херсонес і Ай-Петринська яйла. Популяції локальні з дифузним і компактно-дифузним типом розміщення особин. Щільність популяцій становить в середньому 5–20 особин на 1 м². Більшість популяцій повночленні з правостороннім віковим спектром і середнім рівнем життєвості.

Причини зміни чисельності

Ізольованість популяцій, обмежені репродуктивні можливості виду, знищення та порушення місць зростання в результаті господарської діяльності, рекреація, викопування цибулин.

Умови місцезростання

Глинисті та вапнякові схили, входить до складу степових, петрофітних і петрофітно-степових фітоценозів кл. *Festuco-Brometea*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 5–14 см заввишки. Цибулина яйцеподібна 1–2 см в діаметрі з бурими перетинчастими оболонками. Стебло двогранне, біля основи обгорнуте короткою піхвою, одноквіткове. Листки (4–6) вузьколінійні, тупі, довші за стебло. Квітка жовта, оцвітина з трубочкою і лійкоподібним відгином, до 3 см завдовжки. Цвіте у серпні–вересні. Під час осінньої посухи іноді спостерігається підземне цвітіння.

Листки і плоди з'являються наступної весни. Розмножується насінням і цибулинами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Ялтинському гірсько-лісовому, Казантипському ПЗ, Тарханкутському НПП. Необхідні облік усіх існуючих популяцій, контроль за їхнім станом. Потрібно встановити заповідний режим у всіх місцезнаходженнях виду. Заборонено збирання рослин, порушення умов зростання, заповідного режиму природоохоронних територій, надмірний випас, рекреацію.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують в ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, отруйне.

Основні джерела інформації

Лоскот, 1973; Флора европейской части СССР, 1979; Флора УРСР, 1950; ЧКУ. Рослинний світ, 1996; Шеляг-Сосонко, Парфенов, Чопик и др., 1980.

Автори: В.В.Новосад, Л.І. Крицька
Фото: В.П. Ісіков, В.В. Савчук (вставка)

КЛІЩИНЕЦЬ БІЛОКРИЛИЙ (АРОЙНИК БІЛОКРИЛИЙ, АРУМ БІЛОКРИЛИЙ)

Arum albispathum Steven ex Ledeb. (*A. italicum* Mill. subsp. *albispathum* (Steven ex Ledeb.) Prime; *A. orientale* M.Bieb. subsp. *albispathum* (Steven ex Ledeb.) Nyman, *A. orientale* M.Bieb. var. *albispathum* (Steven ex Ledeb.) Engl.)

Родина Ароїдні (Кліщинцеві) — Araceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Реліктовий східносередземноморський вид на пн. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зх. Закавказзя, Мала Азія, в Україні — Гірський Крим. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Росте окремими локалітетами, трапляється рідко. Чисельність та структура популяцій невідома.

Причини зміни чисельності

Освітлення лісів, порушення гідротермічних умов внаслідок заборів води, що призвело до скорочення відповідного типу екоотопів.

Умови місцезростання

Тіністі листяні ліси нижнього поясу гір на свіжих збагачених коричневих ґрунтах. Угруповання належать до союзу *Carpinio*

orientalis-Quercion pubescentis (кл. *Querceteta pubescenti-petreae*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 40–70 см заввишки. Бульба яйцеподібна чи видовжена у вигляді кореневища. Листки досить великі, стрілоподібні, до 70 см завдовжки, з короткими тупуватими бічними долями до 20 см завширшки, розвиваються восени. Черешки довгі, вдвічі довші за листову пластинку. Квітконосний пагін вдвічі коротший черешків. Покривало до 25 см завдовжки, біле, на спинці зеленкувате, всередині жовте. Квітки одностатеві, без оцвітини, зібрані в початок, який вдвічі коротший покривала. Придаток початку цилін-

дричний, жовтий. Плоди яскраво-червоні. Цвіте в квітні–червні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується вегетативно, рідше насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Ялтинському гірсько-лісовому, Кримському та Карадазькому ПЗ. Необхідно провести картування і з'ясувати чисельність популяцій, дослідити специфіку розмноження виду і забезпечити репатріацію у відповідних екоотопах. Заборонено збирання рослин, освітлення лісів, порушення гідрологічного режиму (забір води), будівництво.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення

Кореневище дуже отруйне.

Основні джерела інформації

Флора Крима, 1929; Флора СССР, 1935; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух
Малюнок: І.В. Маханьков

